

*Небојша Вуковић**

*Институт за међународну политику и привреду***

ДВАНАЕСТОДНЕВНИ РАТ ИЗ УГЛА СТРАТЕГИЈЕ

Сажетак

Краткотрајни рат између Израела и Ирана у јуну 2025. године, представљао је кулминацију вишестепенијског сукобљавања (нижег интензитета) две државе у региону Блиског истока. Овај рат је вишеструко инспиративан за истраживања из различитих наука/дисциплина (војне стратегије, геополитике/геостратегије, полемологије, студија међународних односа и др.) и може да се анализира и сагледава из разноврсних концептуално-методолошких углова. Дубље (научно) схватање овог рата захтева не само његов опис и набрајање битних догађаја у њему, већ и његово тумачење и објашњавање уз ослонац на већ успостављене и верификоване научно-стручне парадигме. У овом раду, израелско-ирански рат биће истраживан уз помоћ, односно употребом једне значајне парадигме из (војне) стратегије. Реч је о концепту два типа стратегије – секвенцијалне и кумулативне – америчког адмирала Џозефа Вајлија. Резултати до којих се дошло у раду су следећи – израелске оружане снаге и сама држава Израел је прибегла секвенцијалној, а Иран и његове оружане снаге кумулативној стратегији. Израел је поступно неутралисао/деградирао иранске партнере/савезнике,

* Имејл адреса: nebojsa@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-9692-9062.

** Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта “Србија и изазови у међународним односима 2025. године” који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2025. године.

како би имао „одрешене руке” за крајњи подухват – напад на Иран. С друге стране, Иран је прибегао ракетним нападима као одговору на израелску агресију чији су ефекти требало кумулативно да утичу на позицију Тел Авива.

Кључне речи: дванаестодневни рат, Израел, Иран, секвенцијална стратегија, кумулативна стратегија.

УВОД

О узроцима израелско-иранског непријатељства, досад је написано и објављено мноштво монографија, студија и чланака. Већина објављеног материјала кривицу за овај анимозитет приписује једној или другој страни (ређе су студије које су уравнотежене о том питању), односно њиховој дугорочној политици и вишедеценијској спољнополитичкој стратегији. Другим речима, у већини анализа, корен израелско-иранског спора се не лоцира у персоналној равни, тренутном каприцу или расположењу појединаца или у дневнополитичким интересима, већ се за њим трага у области намера и аспирација “дугог трајања”. С једне стране, постоје тумачења која дубински узрок за општу нестабилност Блиског истока проналазе искључиво у поступању и политици државе Израел, односно Сједињених Држава које подупиру позицију Тел Авива.

Познати руски политиколог и филозоф Александар Панарин (*Александр Панарин*), сматрао је да Сједињене Државе стварају и подржавају својеврсне “геополитичке компрадоре” у одређеним регионима света, који су непријатељски оријентисани према свом ближем окружењу и који стога изискују сталну америчку подршку. Непомирљивост Израела наспрам његовог окружења чини од њега дугорочног таоца америчке политике у том региону, сматрао је Панарин. По његовом мишљењу, намећући непомирљив правац по питању односа према својим најближим суседима, и подстичући нелегитимне територијалне испаде и освајања, САД осуђују Израел на геополитичку усамљеност у региону (Panarin 2004, 309). Истинска геополитичка улога Израела у глобалним плановима америчког хегемонизма, тврдио је Панарин, јесте да буде “трн” у блискоисточном арапском подухвату (на рус. дело), којем не треба дозволити да се стабилизује и консолидује. Израел је, у оваквој

перцепцији, “плацдарм туђе, антиарапске силе у срцу арапског света” (Panarin 2004, 311). Дакле, овај аутор “упира прстом” на спољну политику Израела и САД као структурне узроке сукоба на Блиском истоку. Ови ставови су обелодањени пре више од две деценије, и они, осим што сведоче о луцидности њиховог аутора, пате и од одређених недостатака који се тичу поједностављене посматрачке и аналитичке оптике. Још у време када је Панарин стварао и писао, један део тог арапског света привикао се на постојање Израела и са њим развио врло добре односе, попут Египта или Јордана. Како су пролазиле године и деценије, растао је број арапских држава које су (биле) спремне за нормализацију односа са јеврејском државом (пре свега, оне из Персијског залива). Разарање Газе и брутална смрт десетина хиљада Палестинаца током две године израелског рата против покрета Хамас, у арапском свету, осим вербалних осуда и декларативних залагања за стварање палестинске државе, нису изазвали нити једну конкретнију политичку (ре)акцију. То је, чини се, јасан показатељ, да је Израел све мање (перципиран као) “страно тело” у арапском ткиву. Зато је барјак борбе против њега и подршке Палестинцима преузео Техеран.

У том ангажовању Техерана, други пак аутори препознају корен непрекидних тензија и сукоба на Блиском истоку. Када су Египат и Израел у Кемп Дејвиду склопили мировни споразум уз посредовање САД, 1978. године, чинило се да се јеврејска држава лишила главног такмаца и непријатеља у региону. Већ наредне године, у Ирану се десио преврат и прозападни режим иранског шаха је свргнут и замењен исламском (и ма како парадоксално звучало, револуционарном) теократијом. Како наводи домаћи аутор Миролуб Јевтић, један од декларативно најважнијих циљева “исламске револуције” јесте ослобађање Јерусалима и уништење Израела (Jevtić 2001, 231). Према једном од уобичајених схватања на Западу, израелско-ирански односи су углавном у силазној путањи од 1979. године, када је ирански нови исламистички режим пригрлио идеологију која комбинује радикалну трећесветску позицију, антиимперијализам, арапски леви радикализам и нешто муслиманског антисемитизма. У иранском исламистичком виђењу, Израел је нелегитимна држава, док се поједини ирански високи званичници, попут некадашњег председника Ахмадинејада (*Ahmadinejad*) нису устручавали да кажу да Израел треба избрисати са страница историје (Hunter 2023). Овде се, дакле, узрок лоших

иранско-израелских односа и нестабилности на Блиском истоку, препознаје у радикалној исламистичкој идеологији савременог Ирана и његовој превратничкој спољној политици која из ње произилази.

Две државе деценијама су се налазиле у сукобу ниског интензитета, и то баш на онај начин како је то описано у једном правилу америчке копнене војске из 1990. године, у којем се сукоб ниског интензитета дефинише као „политичко-војна конфронтација између супротстављених држава или група, испод конвенционалног рата и изнад уобичајеног, мирољубивог надметања између држава” (FM 100-20/AFR 3-20 1990, 1–1). Прошле – 2024. године – две државе су све више са политичке прелазиле на војну конфронтацију посредством неколико краткотрајних оружаних окршаја, да би током дванаест дана јуна (13–24. јун) 2025. године водиле и истински рат. Рат је започео Израел а као мотив је истакнута намера да се (привремено) онеспособи/уништи/уклони ирански нуклеарни програм (прерада и обогаћивање уранијума), који по тумачењу Тел Авива представља егзистенцијалну претњу (ISW 2025). Аутор овог рада је покушао да протумачи ратна дејства обе стране с обзиром на постојеће концепције и моделе из војне стратегије, односно стратегијске мисли. Овај рад посвећен је анализи испољених дејстава зарађених страна, као и проналажењу адекватног обрасца војне стратегије под који би се њихови поступци могли да подведу.

ДВЕ ВРСТЕ СТРАТЕГИЈЕ

У јеку рата у Вијетнаму – 1967. године – из штампе је изашла невелика књига америчког адмирала Џозефа Вајлија (*J.C. Wylie*) под насловом Војна стратегија: општа теорија контроле моћи (*Military Strategy: A General Theory of Power Control*). На свега стотинак страница, адмирал Вајли је уз ослонац на праксу и теорију поморског ратовања, покушао да изведе опште принципе или обрасце стратегијске акције/деловања држава и њихових оружаних снага (у наставку ОС) у рату. Вајли је стратегију дефинисао као “план акције, сачињен зарад постизања некаквог циља; као намеру (*purpose*) заједно са системом мера ради њеног испуњења” (*Wylie* 1989, 14). Када је реч о врстама стратегија (*kinds of strategies*), Вајли је извео двочлану деобу, односно, према његовом мишљењу, постоје секвенцијална (*sequential*) и кумулативна (*cumulative*) стратегија.

Када је у питању секвенцијална стратегија, Вајли је спомињао као њен пример америчко наступање преко Пацифика ка Азији у Другом светском рату (Макартурова операција у југозападном делу Тихог океана и померање у централном делу истог – од Хаваја до обала Кине). На исти начин могу да се тумаче и искрцавање у Нормандији са доцнијим наступањем ка Немачкој, односно немачки упад у Русију. Према његовом схватању, све су ово примери секвенцијалне стратегије – свака од ових операција је била компонована од низа засебних корака (*discrete steps*) који заједно чине низ; сваки корак је доносио (очекивани) резултат који би водио ка следећем кораку; он би пак омогућавао заузимање следеће позиције или пак планирање наредне акције (Wylie 1989, 22).

Реч је, дакле, о стратегији која подразумева низ акција или корака који творе један низ и који по одређеној унутрашњој логици следе једни из других, односно у овако конципираној стратегији, сваки наредни потез је логички изданак/последица њему претходног. Познати амерички војни писац Џон Колинс (*John M. Collins*) у свом делу Велика стратегија: принципи и пракса (*Grand Strategy: Principles and Practices*), коментарисао је Вајлијев концепт секвенцијалне стратегије на начин да је њену примену проналазио у подривању непријатељског морала, његовој изолацији од савезника, онемогућавању спољног снабдевања и уништавању унутрашњих праваца комуникације (Collins 1973, 15).

Међутим, наводио је адмирал Вајли, постоји и другачији начин вођења рата. Историја је сведочила о ратовању, чија је матрица, тврдио је он, сачињена од скупа/збирке (*collection*) мањих акција које нису секвенцијално међузависне. Свака појединачна акција је тек статистика, изоловани плус или минус у долажењу до крајњег исхода. Вајли налази обрасце за кумулативну стратегију у психолошком или економском ратовању. Ту ниједна акција није потпуно зависна од оне која је њој претходила. Оно што се рачуна јесте кумулативни ефекат. Историјски примери кумулативне стратегије, по његовом мишљењу, могу да се пронађу у подморничким кампањама на Атлантском или Тихом океану. Једна (успешна) подморничка акција јесте само независни елемент у кумулативном ефекту тоталне кампање (Wylie 1989, 22–23).

Амерички адмирал је констатовао, како је рат САД против Јапана у пацифичком региону садржавао обе ове стратегије. И заиста, подробнија анализа тог рата, даје му за право. С једне стране,

секвенцијално се “скакало са острва на острво” (међувидовским операцијама), док се није стигло до положаја са којих су се свакодневно могли да изводе разорни ваздушни напади на сама јапанска острва. С друге стране, потапањем бродовља комерцијалне намене гушила се јапанска економија, односно индустријска производња за потребе рата. Џон Колинс је изразио кумулативне стратегије видео у стратегијском бомбардовању и поморским кампањама против непријатељске шпедиције (Collins 1973, 16).

Све у свему, адмирал Вајли је јасно разликовао две врсте стратегије у ратовима. Једна (секвенцијална) базирала се на серијама видљивих, засебних корака, у којима је сваки наредни корак зависио од оног претходног. У другој (кумулативној) стратегији, мање уочљива минуциозна акумулација мањих ставки (*items*) у одређеном моменту постаје довољно велика да буде критична (Wylie 1989, 24). Другим речима, код кумулативне стратегије, непријатељ у рату се “обара” тек након што је примио/претрпео, за њега неприхватљив/неподношљив број мањих удараца/губитака који, дакле, тек у збиру постижу дејство, односно “ломе исход” сукоба.

(Хипо)теза овог рада се састоји у тврдњи да је током дванаестодневног рата (али и знатно пре његовог отпочињања) Израел применио секвенцијалну стратегију, док је Иран прибегао кумулативној стратегији.

Израелска секвенцијална стратегија

Израел се дуго припремао за ратна дејства против Ирана. Међутим, пре непосредних удара по иранској територији, било је неопходно да се реализују два претходна задатка. Први се тицао неутралисања иранских војно-политичких партнера/савезника у израелском окружењу – палестинске политичко-војне формације под називом Исламски покрет отпора или Хамас (*Hamas*) (у питању је акроним, прим. Н.В.) у појасу Газе, и либанске шиитске милиције, односно тзв. Божје партије или Хезболаха (*Hezbollah*) у Либану. Други задатак је подразумевао да се осигура да ваздушни простор између Израела и Ирана буде безбедан за израелску борбену авијацију, односно да на територијама, пре свега Сирије и Ирака, не постоји организован систем ПВО који би могао да дејствује по летелицама израелског ратног ваздухопловства (у наставку РВ) пре њиховог досезања иранске територије.

Врло добро организован и масован напад јединица/група/појединаца из Хамаса на израелске војне и цивилне циљеве 07.10. 2023. године, дао је повод Тел Авиву да војно интервенише у појасу Газе. Тог дана се, према израелским изворима, око 6000 бораца/активиста Хамаса и њему блиских формација пробило на израелска подручја уз појас Газе, начинивши 119 бреша у заштитној пограничној огради, док је истовремено око 4300 различитих пројектила (артиљеријских граната, ракета и дронова) испалено са палестинске територије на циљеве у Израелу (Jerusalem Post 2024). На израелској страни је било преко 1000 мртвих, понајвише цивила, али и војних лица, као и 251 отета особа, што Израелаца, што страних држављана (Mounier 2024). Двадесетак дана од напада Хамаса (који је сузбијен у року од 24 часа), Израел је покренуо инвазију великих размера која траје и у периоду када се пише овај рад, односно скоро пуне две године. Када је реч о резултатима те инвазије, и у самој израелској стручној јавности постоје мишљења да њени кључни циљеви – потпун колапс Хамасове власти, тотално уништење његових војних капацитета, као и ослобођење свих талаца – нису (до краја) реализовани, и да се Израел налази у својеврсном политичком и стратегијском ћорсокаку (Michael et al. 2025).¹ С друге стране, у контексту рата против Ирана, може да се констатује да су израелске ОС у преовлађујућој мери имобилисале и неутралисале ударне капацитете Хамаса. Дакле, подсећања ради, само у току једног дана – 07.10. 2023. – Хамас је на територију Израела испалио више хиљада различитих пројектила. Током дванаест дана израелског-иранског рата, са малих делова Газе које још увек контролише, Хамас није испалио на Израел ниједан пројектил! Групице његових присталица могу још понегде на територији Газе да изводе заседе или препаде против малих група/формација и издвојених јединица војне технике израелских ОС, међутим, на стратегијско-оперативном нивоу, Хамас више не функционише.

Паралелно са неутралисањем Хамаса, израелске безбедносне структуре су током 2023. и 2024. године, у знатној мери ослабиле покрет Хезболах у Либану. Од напада Хамаса на Израел 07.10.2023. године, формације покрета Хезболах су спорадично гранатирале/

¹ У међувремену, Хамас је у оквиру примирја, пустио на слободу преостале живе израелске/стране таоце, њих двадесет.

ракетирале северне делове Израела на граници са Либаном демонстрирајући тако своју солидарност са Палестинцима, односно покретом Хамас. Израел је одговарао узвратном ватром и константним ваздушним ударима, да би у другој половини 2024. године, задао најозбиљније ударе овој шиитској формацији. Током 17. и 18. септембра 2024. године, изведена је једна од најспектакуларнијих диверзантских операција у историји ратовања у којој је убијено и понајвише рањено више хиљада оперативаца Хезболаха даљинским активирањем експлозива у њиховој опреми за радио-комуникацију. Реч је била, према једном тумачењу, о стратешкој победи Израела, која је, поред онеспособљавања на хиљаде припадника овог покрета, улила у његово чланство трајно неповерење према електронској опреми (мобилним телефонима, рачунарима, телевизорима и др.) и укоренила узајамну сумњичавост (Cohen 2024). Неколико дана касније, 23. септембра, израелско РВ је извело око 1600 ваздушних удара на неколико стотина Хезболахових циљева (по лансирањим рампама, командним местима и инсталацијама) (The Times of Israel 2024). Четири дана потом, ликвидиран је у једном ваздушном удару и тадашњи вођа Хезболаха Хасан Насрала (*Hassan Nassrallah*). У октобру, снаге израелске копнене војске (у наставку KoB), ушле су у јужни део Либана.

Иако је Иран главни/једини финансијски, политички и војни покровитељ покрета Хезболах, током дванаестодневног рата са Израелом, осим запаљиве реторике, од његовог вођства није пружена никаква опипљивија подршка Техерану. Према интерпретацији појединих стручњака за овај покрет и политику на Блиском истоку, Хезболах се није укључио у рат јер му је био потребан миран период за опоравак од задобијених губитака, и за обнову оперативних способности и организационе структуре. Осим тога, уплитање у рат на страни Ирана могло је додатно да исцрпи капацитете покрета и изазове велике губитке у шиитској популацији у Либану (Mizrahi and Levanoni 2025). У сваком случају, Израел је и овог свог непријатеља, стратегијски и оперативно “деактивирао” пред напад на Иран.

Пошто су израелски противници на југу (Хамас) и северу (Хезболах) приморани на дефанзиву, Тел Авив је почетком децембра 2024. године, укњижио, иако без непосредне заслуге, још један прворазредан стратегијски добитак – пад режима Башара ел Асада (*Bashar al-Assad*) у Сирији. Од када је у тој земљи 2011.

године избио грађански рат, израелско РВ изводило је константне ваздушне ударе, како по снагама и средствима сиријске армије, тако и по људству, опреми, инсталацијама и командним центрима (про)иранских милиција и формација у Сирији, укључујући и Хезболах. Тиме је Израел у знатној мери подрио војну моћ сиријског режима и његових (про)иранских савезника, што је, између осталог, омогућило радикалним сунитским исламистичким формацијама да за свега десетак дана, у једном муњевитом нападу стратегијског значаја (27. новембар – 8. децембар 2024.) заузму све важније провинције и њихова средишта, а сиријског властодршца натерају у бекство.

Након његовог свргавања, Израел је из ваздуха, са мора и копна, у току два дана темељно разорио преостали арсенал сиријске армије. У том кратком периоду, израелска ратна морнарица и РВ су извели преко 350 удара на стратегијске циљеве и уништили између 70% и 80% стратегијских војних капацитета (*strategic military capabilities*) Асадовог режима (системе ПВО, балистичке ракете земља-земља, ракете земља-море, борбене авионе, хеликоптере, радаре, тенкове и др.). Циљ је био да овај арсенал не падне у руке исламистичким милицијама или да не буде трансферисан у Иран или његовим формацијама (Fabian 2024a). Посебно су на мети били системи ПВО, како би израелско РВ имало “чисто небо” за будућа дејства.

Са елиминацијом Асадовог режима у Сирији и уништењем војне технике која је остала иза њега, Израелу се отварао (ваздушни) пут ка Ирану. С обзиром да је преко Сирије текло снабдевање Хезболаха материјално-техничким средствима, као и прилив добровољаца, инструктора и саветника из Ирана, промена власти у Дамаску је још додатно ослабила ову организацију, лишавајући је позадине/логистике и копнене везе са покровитељом из Техерана.

До сада се већ могла да препозна израелска стратегијска матрица – секвенцијална стратегија – чија се унутрашња логика састојала од поступног неутралисања непосредних непријатеља мање снаге, како би се “одрешених руку” у оперативном смислу, приступило обрачуна са главним супарником, који се од североисточних израелских граница налази око хиљаду километара даље. Како је приметио израелски бригадни генерал Еран Ортал (*Eran Ortal*), рат против Ирана (операција под именом Подижући Лав – *Rising Lion*) био је омогућен претходним ратом који је

иницирао Хамас 2023. године, а у којем су уклоњени ирански истурени положаји (*Iranian outposts*) – Хамас у Гази и Хезболах у Либану који су одвраћали Израел у прошлости да се усредсреди на ирански нуклеарни програм (Ortal 2025). Одлука да се изведу удари по Ирану што пре, вероватно је била делимично проузрокована вестима да Турска и сиријске привремене власти (којима је иначе Анкара главни покровитељ) воде преговоре о успостављању турских војних база на тлу Сирије, прецизније ваздухопловних база у централном делу Сирије (Al-Khalidi, Gebeily and Ashawi 2025). Подизање турских база са свом пратећом опремом за ПВО би сваку израелску операцију против Ирана веома закомпликовало/отежало.²

У периоду од 13. до 24. јуна 2025. године, Израел је извео скоро двонедељну кампању/операцију удара из ваздуха по циљевима у Ирану (искључиви носилац дејстава било је РВ) зарад неутралисања/успоравања иранског нуклеарног програма који се тиче прераде и обogaћивања уранијума у војне сврхе (стварање нуклеарне бомбе). Међутим, и у овом дванаестодневном рату, Израел се придржавао логике секвенцијалне стратегије. Пре него што су израелски авиони извели ваздушне ударе, припадници израелске агентурне мреже у Ирану су са раније прокријумчареним наоружањем (дроновима и вођеним пројектиlima) дејствовали по, између осталог и иранским системима/батеријама ПВО, обезбеђујући израелској авијацији услове да неометано у току наредних дана изводи нападе из ваздуха по разноврсним циљевима, укључујући и оне у самој иранској престоници (CNN 2025a). Иранска ПВО није успела да обори ниједан израелски борбени авион, а преко 80 њених батерија је елиминисано (Fabian 2025). Свеукупно, израелско РВ је током овог краткотрајног рата дејствовало по више од 900 циљева (Goller and Landay 2025).

Када се сумирају испољена дејства израелске стране у сукобу, утисак је, да може јасно да се уочи примена секвенцијалне стратегије. Логичан корак након неутралисања Хамаса, био је обрачун са Хезболахом, из чега је, сасвим предвидљиво, када су се околности тако поставиле, следило темељно уништавање

² Истину за вољу, пре дванаестодневног рата, Израел је 26. 10. 2024. године, већ извео један масиван ваздушан напад (било је ангажовано преко 100 авиона) на циљеве у Ирану и Сирији. Ипак, пре удара по циљевима у Ирану, израелске снаге су морале превентивно да дејствују по радарима у Сирији како би “ослепили” иранску и сиријску ПВО.

сиријских војних капацитета. Већ тада, у децембру 2024. године, у израелским ОС се размишљало о нападу на Иран, управо по овој логици (неутралисање иранских филијала – пад режима Асада – удар по иранским нуклеарним постројењима) (Fabian 2024b). Приликом отпочињања рата против Ирана, први корак је (потпуно логично) био неутралисање/слабљење иранске ПВО изнутра (помоћу убачених/заврбованих елемената), да би се потом извела операција дејствовања из ваздуха по многобројним војним и цивилним циљевима. Потпуно је друго питање да ли се израелска тактичка или тактичко-оперативна извршеност конвертовала у измерљив стратегијски и политички успех. Ово би могло да буде тема за један засебан рад или студију.

Иранска кумулативна стратегија

Иран је, пре дванаестодневног рата са Израелом, један дужи период прибегавао у мирнодопским околностима управо секвенцијалној стратегији. Деценијама је Техеран стрпљиво градио своју мрежу савезника и штићеника на Блиском истоку који су сви заједно чинили тзв. осовину отпора са циљем да се Израел управо спречи да изврши агресију какву је починио у јуну 2025. године (Mansour and Azizi 2025). Један домаћи аутор је прецизно детектовао сврху иранских савезника у региону, наводећи да је покрет Хезболах служио, између осталог, и за посредничко сукобљавање са Израелом, док је повремена подршка Хамасу такође имала за циљ одвраћање Израела даље од властитих граница (мисли се на границе Ирана, прим. Н.В.) (Janković 2024, 77). Други инструмент одвраћања састојао се у развоју наоружања којим би се могло макар делимично парирати Израелу, САД и другим непријатељским државама у ближем или даљем окружењу. Реч је о балистичким ракетама (програму), дроновима и мањим пловилима (Janković 2024, 75).

Када су ирански партнери/штићеници у суседству Израела били приморани на дефанзиву и онеспособљени да воде рат на оперативно-стратегијском нивоу, Ирану је, услед непосредовања нуклеарног наоружања, у суочавању са јеврејском државом преостало само ослањање на балистичке ракете (средњег домета) и беспилотне ударне летелице (дужег/дугог домета). Након почетног израелског удара 13. јуна, који је био обележен ликвидацијом

највиших војних званичника Ирана, као и истакнутих нуклеарних физичара, иранске ОС су одговориле лансирањем балистичких ракета и беспилотних летелица (камиказа) по циљевима у Израелу. Одмах треба да се напомене да је учинак иранских беспилотних летелица био минималан, односно, према израелским изворима, од укупног броја лансираних беспилотних летелица, израелске снаге су обориле преко 99% њих (само је једна стигла до циља) (ISW 2025). Њих су обарали израелски борбени авиони, хеликоптери, ПВО, израелска РМ али и јединице за противелектронску борбу (Fabian 2025). Иранске беспилотне летелице морале су да преваљују значајне раздаљине (преко 1000 km) релативно малом брзином (најпознатија таква летелица Шахед – *HESA Shahed 136*, има максималну брзину испод 200 km на час). Вишечасовни лет до циља давао је времена израелским снагама да се припреме за дејство по њима. Остале су дакле на располагању балистичке ракете, као опција за узвратни удар по Израелу.

Земље Блиског/Средњег истока су се још током Хладног рата снабделе балистичким ракетама (Сирија, Египат, Ирак, Иран, Либија, Саудијска Арабија) слабе прецизности (са великим вероватним кружним скретањем) како би психолошки утицале на могуће противнике, јер тим ракетама нису могли да се гађају значајни војни циљеви већ само градови, поглавито зарад изазивања страха због претње њиховим уништењем (Rendulić 1991). Може се рећи да је то било омиљено наоружање арапских/блискоисточних влада и диктатора. Иран је последњих деценија уложио значајне напоре да развије читаву палету балистичких ракета побољшаних (летних) карактеристика и прецизности. У нападу на Израел, употребљене су, према неким анализама/изворима следећи типови балистичких ракета: Фатах1 (*Fattah 1*), Хаџ Касем (*Haj Qasem*), Хејбар Шекан 1 и 2 (*Kheibar Shekan*), Гадр (*Ghadr*) и Емад (*Emad*). Њихов домет је различит – са ракетом Хаџ Касем може да се дејствује на раздаљини до 1300 km, док ракете из “породице” Гадр имају домет и до 1950 km, а из “породице” Емад до 1750 km (Hinz 2025). С друге стране, њихово вероватно кружно скретање (лаички речено, вероватноћа одступања погодака од центра циља по коме се дејствује) износило је између 20 и 500 метара (ISW 2025).

Израел, на први поглед, представља “идеалан” циљ за нападе у “таласима” са већим бројем балистичких ракета услед своје мале површине од око 22 хиљаде km² и велике густине насељености

(преко 10 милиона становника). Пустииа Негев се простире на око 13 хиљада km², односно на преко 50% од укупне територије Израела, а у њој живи мање од милион држављана Израела, што значи да је више од 9 милиона Израелаца концентрисано на мање од 10 хиљада km². Само у агломерацији Гуш-Дан (*Gush Dan*), која укључује и Тел Авив, на површини од око 1500 km² живи преко 4 милиона становника. Ракетни напади на Израел могу да буду врло ефикасан инструмент за уцењивање његовог руководства услед постојања знатне вероватноће да ће пројектили свакако пасти негде где ће изазвати било какву већу штету (људске губитке или материјална разарања).

Ирански напад балистичким ракетама, осим што је био изнуђен самом чињеницом израелске агресије и немогућношћу да се парира на неки други начин, представљао је типичан пример кумулативне стратегије како ју је описао адмирал Вајли. Ракетним салвама требало је у ограниченом периоду кумулативно изазвати такве људске губитке и материјалне штете који би својом величином/обимом у једном моменту приморали руководство Израела да обустави своје нападе на Иран. С обзиром да је Израел већ у двогодишњем рату са покретом Хамас у појасу Газе, који је изузетно скуп (до лета 2025. године, његови трошкови су премашили 67 милијарди америчких долара) и да је израелска јавност већ прилично (психолошки) исцрпљена због тог рата (Eilam 2025), иранска рачуница је садржавала реалистичне елементе. Такође се донекле показала оправданом нада иранског политичко-војног руководства, да ће са сваким даном овог рата израелски систем ПВО бити све пропуснији. Према истраживању медијске куће СНН (*CNN*), са ослонцем на израелске изворе, Иран је током дванаестодневног рата лансирао преко 500 балистичких ракета, а проценат пресретања/обарања је био око 86% (што је веома добар показатељ). Међутим, овај проценат је опадао како се рат продужавао. Прве недеље рата, свега 8% иранских ракета је “пробило” израелску ПВО, у другој половини конфликта овај проценат је удвостручен – на 16% – да би последњег дана рата, овај проценат порастао и износио чак 25% (*CNN* 2025b). Другим речима, да је рат трајао макар још толико (дванаест дана), вероватно би материјалне штете и људски губици на израелској страни били далеко већи. Остаје, међутим, питање, да ли би величина тих губитака била довољна да примора руководство

Израела на примирје/мир под релативно неповољнијим условима по јеврејску државу.

Елементи који не иду у прилог иранској стратешкој калкулацији и изабраној (силом прилика) кумулативној стратегији тичу се следећих чињеница. Поред тога што поседује један од најквалитетнијих система ПВО, Израел спада и међу земље које су финансијски, материјално и организационо највише улагале у системе обавештавања и алармирања, као и у цивилну заштиту, медицинско збрињавање и санирање штете на објектима. Краће речено, израелска држава и друштво су тако устројени, да буду врло отпорни управо на овакав тип претњи – масовне ракетне нападе. У Израелу постоји преко милион склоништа, а сви грађани задужују гас маске и обучени су за поступање у ванредним ситуацијама (Talbot 2023).

Иран је у рат ушао са арсеналом од око две хиљаде балистичких ракета (Hinz 2025; Eilam 2025). Значајан број тих ракета и њихових лансера је уништен у првим (а и доцнијим) израелским ваздушним нападима. Наношење “неприхватљиве” штете по Израел са његовом изузетно софистицираном ПВО (којој су обилато помагали елементи америчких ОС који су стационирани на Блиском истоку) подразумевало би свакодневне виšekратне ракетне ударе са двоцифреним бројем пројектила у дужем временском периоду (барем у трајању од неколико седмица) како би се израелска одбрана исцрпела до крајњих граница, и касније нанели неприхватљиви људски/материјални губици. Такав приступ, међутим, захтева знатно веће количине ракета у складиштима (резерви) или такве производне капацитете који могу да новом продукцијом надоместе расход односно употребу постојећих пројектила. Међутим, иранске продукционе могућности, према одређеним америчким изворима/проценама износе око 50 ракета месечно (Hinz 2025), што је изразито недовољно за горе описану хипотетичку (а делотворну) употребу балистичких ракета против Израела.

У току дванаестодневног рата, на израелској страни, живот је изгубило 28 људи док је рањено 3238 особа (од чега 2933 лица лакше). Више од девет хиљада људи је измештено из њихових домова услед оштећења због иранских напада. Регистрован је 31 удар балистичком ракетом у насељеним подручјима или по позицијама где је одређена инфраструктура. Од значајнијих цивилних објеката, погођена је електрична централа у јужном Израелу, рафинерија

нафте у Хаифи и универзитет у централном Израелу. Више десетина других балистичких ракета је пало по подручјима која су ненасељена или без значајнијих војних/цивилних објеката (Fabian 2025). Прве прелиминарне процене материјалне штете коју је Израел претрпео услед иранских удара говоре о износу од 1,5 милијарди америчких долара (Eilam 2025). Очигледно да овакве штете и жртве, иако незанемарљиве, нису својом укупном величином биле довољне како би исход овог рата “преломиле” у иранску корист. Израелски стручњак за стратегијска питања Ехуд Ејлам (*Ehud Eilam*) убедљиво је у једном чланку за познати британски институт и његов часопис за војна питања РУСИ (*RUSI – Royal United Services Institute*) показао да су и Израел и Иран изабрали да воде један краткотрајан рат, пре свега услед низа властитих (унутрашњих) ограничења и спутавајућих фактора (Eilam 2025). Историја сведочи, као у случају америчких кампања на Пацифику током Другог светског рата, да кумулативна стратегија има ефекта, односно постиже жељене резултате ако може да се примењује на један дужи рок и ако страна која јој прибегава има довољно ресурса/инструмената за њену реализацију.

Поред тога што Иран није имао довољно ресурса (балистичких ракета и наоружања друге врсте), може да се констатује, да не би имао ни довољно времена за плодносно дејствовање по обрасцу кумулативне стратегије, чак и да је његов ракетни арсенал био већи, односно попуњенији. Свако продужавање сукоба са његове стране тешко да би наишло на одобравање, чак и од оних држава које су благонаклоне према њему, али које су му у овом рату, попут Руске Федерације или НР Кине, пружиле само декларативну (вербалну) подршку, скоро потпуно одсуствујући са дипломатске/политичке (о војној да се и не говори) сцене (Roll 2025). У ствари, за Пекинг, на пример, “брзо” окончање рата представљало је олакшање које га је лишило дубљег уплитања у тај конфликт (Aboudouh 2025). Тако се стиче утисак, да је Иран, у постојећим околностима (тактичка и оперативна извршност Израела, скоро па безусловна подршка Вашингтона Тел Авиву, дефанзиван став његових партнера/испостава, попут Хамаса и Хезболаха, и упадљива уздржаност Руске Федерације и Кине), са ракетним арсеналом који је поседовао, пружио оптималан узвратни одговор.

ЗАКЉУЧАК

Дванаестодневни јунски рат између Израела и Ирана је занимљив за анализу и изучавање из више истраживачких ракурса. Њега одликују иновативни поступци и решења, како на тактичко-оперативном, тако и на стратегијско-политичком нивоу (посебно или скоро у потпуности на израелској страни). Када се истраживачки напор усмери искључиво на стратегијску раван, уз помоћ већ познатих и етаблираних парадигми и модела, и са ослоном на опсервацију испољених дејстава обе стране, може да се доспе до увида који разоткривају, макар делимично, планове, припреме и начине размишљања/акције сукобљених актера. У том смислу, за аутора овог рада посебно је био инспиративан модел америчког адмирала Џозефа Вајлија, који је извео поделу војне стратегије на секвенцијалну и кумулативну.

Користећи напад на своје војне и цивилне циљеве 07.10.2023. године као повод за акцију, Израел је током протекле године веома ослабио и учинио знатно мање релевантним два непосредна непријатељска покрета – Хамас и Хезболах. Годинама војно подривајући режим породице Асад у Дамаску, Тел Авив је дочекао и његов пад, иако није непосредно учествовао у свргавању које су режирале и спровеле различите исламистичке сунитске формације, понајвише под утицајем/покровитељством Анкаре. “Ломљење” иранских политичко-војних испостава трасирало је пут и обезбедило услове за извођење стратегијског удара на главног израелског непријатеља – Иран. У овим догађајима из претходних година приметна је извесна поступност, сврсисходан редослед поступака, акциони низ који је бременит властитом унутрашњом логиком и моделован у складу са општим израелским политичким и војним циљевима. То је она врста стратегије коју је Вајли именовао као секвенцијалну.

С друге стране, Иран, нападнут 13. јуна 2025. године посредством ефикасне комбинације обавештајно-диверзантских и ваздушних операција/удара, и са политичко-војним “филијалама” и партнерима који су или силно пострадали (Хезболах) или једноставно нестали са геополитичке сцене (Асадов режим у Сирији), могао је да узврати само ракетним ударима по Израелу, настојећи да (кумулативно) проузрокује што већу штету чија би величина у одређеном моменту приморала Тел Авив на мирољубивији став и заустављање агресије. Ова би – кумулативна – стратегија можда

и могла да буде макар делимично успешна да је Иран обезбедио унапред знатно веће залихе балистичких ракета од постојећих, и да је имао више времена на располагању, како би последице његових дејстава почеле јаче да се испољавају. Да ова стратегијска матрица може да има сврху, показало се тек (прет)последњег дана рата када је израелски систем ПВО почео да показује јасне знаке исцрпљености и када је његова пропусност почела да расте.

Овај рад, услед ограничења која се тичу дозвољеног обима и постављене (хипо)тезе, није захватио проблеме крајњег политичког домета/сврховитости ових стратегија (тек је летимично то учињено приликом опсервације поступака Техерана), нити се у њему анализирао политички аспект рата и у којој су мери зараћене стране реализовале зацртане циљеве. Такво усредсређивање изискивало би удвостручивање обима рада и зато је оно избегнуто. Сврха овог рада је више у отпочињању комплексног истраживања протеклог рата, него у давању дефинитивних одговора који се односе на његову динамику, испољена дејстава и реализацију постављених стратегијских и политичких циљева.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Aboudouh, Ahmed. 2025. "The Israel–Iran ceasefire is a relief for China. But the war exposed Beijing's lack of leverage." *Chatham House*. 30 June. Preuzeto: 14.10.2025. <https://www.chathamhouse.org/2025/06/israel-iran-ceasefire-relief-china-war-exposed-beijings-lack-leverage>.
- Al-Khalidi, Suleiman, Maya Gebeily, and Khalil Ashawi. 2025. "Exclusive: Syria's Sharaa to discuss defense pact with Turkey's Erdogan, sources say." *Reuters*. Preuzeto: 16.10.2025. <https://www.reuters.com/world/middle-east/syrias-sharaa-discuss-defense-pact-with-turkeys-erdogan-sources-say-2025-02-04/>.
- CNN. 2025a. "Israel's unprecedented attack shows Iran has become a 'playground' for the Mossad." Preuzeto: 12.10.2025. <https://edition.cnn.com/2025/06/13/middleeast/israel-attack-iran-mossad-analysis-latam-intl>.
- CNN. 2025b. "US used about a quarter of its high-end missile interceptors in Israel-Iran war, exposing supply gap." Preuzeto: 12.10.2025. <https://edition.cnn.com/2025/07/28/middleeast/us-thaad-missile-interceptor-shortage-intl-invs>.
- Cohen, Eliot A. 2024. "Israel's Strategic Win." *The Atlantic*. Preuzeto: 16.10.2025. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2024/09/israels-strategic-win/679918/>.

- Collins, John. 1973. *Grand Strategy: Principles and Practices*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Eilam, Ehud. 2025. "Why Israel and Iran had Decided to Avoid a Long War." *RUSI*. Preuzeto: 12.10.2025. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/why-israel-and-iran-had-decided-avoid-long-war>.
- Fabian, Emanuel. 2024a. "In historic campaign across Syria, IDF says it destroyed 80% of Assad regime's military." *Times of Israel*. Preuzeto: 16.10.2025. <https://www.timesofisrael.com/idf-says-it-has-stuck-over-320-targets-in-syria-taking-out-70-of-army-capabilities/>.
- Fabian, Emanuel. 2024b. "IDF sees chance for strikes on Iran nuke sites after knocking out Syria air defenses." *Times of Israel*. Preuzeto: 16.10.2025. <https://www.timesofisrael.com/iaf-says-preparing-for-strikes-on-iran-nuke-sites-after-knocking-out-syrias-air-defenses/>.
- Fabian, Emanuel. 2025. "The Israel-Iran war by the numbers, after 12 days of fighting." *Times of Israel*. Preuzeto: 12.10.2025. <https://www.timesofisrael.com/the-israel-iran-war-by-the-numbers-after-12-days-of-fighting/>.
- FM 100-20/AFP 3-20. 1990. *Military Operations in Low Intensity Conflict*. Washington: Departments of the Army and the Air Force.
- Goller, Howard, and Jonathan Landay. 2025. "Israel killed 30 Iranian security chiefs and 11 nuclear scientists, Israeli official says." *Reuters*. Preuzeto: 13.10.2025. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/israel-killed-30-iranian-security-chiefs-11-nuclear-scientists-israeli-official-2025-06-27/>.
- Hinz, Fabian. 2025. "Israel's attack and the limits of Iran's missile strategy." *International Institute for Strategic Studies*. Preuzeto: 14.10.2025. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2025/06/israels-attack-and-the-limits-of-irans-missile-strategy/>.
- Hunter, Shireen. 2023. "What Drives Israel-Iran Hostility? How Might it be Resolved?" *Stimson*. Preuzeto: 16.10.2025. <https://www.stimson.org/2023/what-drives-israel-iran-hostility-how-might-it-be-resolved/>.
- ISW. 2025. "Iran Update Special Report, June 24, Evening Edition." *Institute for the Study of War*. Preuzeto: 01.09.2025. <https://understandingwar.org/research/middle-east/iran-update-special-report-june-24-2025-evening-edition/>.
- Janković, Slobodan. 2024. "Prošireno odvrćanje: Pogled iz Irana." *Nacionalni interes* 20 (49): 71–89. doi: 10.5937/nint49-53859.
- Jerusalem Post*. 2024. "Probe reveals 6,000 Gazans infiltrated Israel during October 7 massacre – report." Preuzeto: 11.10.2025 <https://www.jpost.com/israel-hamas-war/article-817176>.

- Jevtić, Miroljub. 2001. *Savremeni džihad kao rat*. Beograd: IKP Nikola Pašić.
- Mansour, Renad, and Hamidreza Azizi. 2025. "The Silent Frontlines: Why the "Axis of Resistance" Stayed Quiet in the Iran-Israel War." *Clingendael*. Preuzeto: 11.10.2025. <https://www.clingendael.org/publication/silent-frontlines-why-axis-resistance-stayed-quiet-iran-israel-war>.
- Michael, Kobi, Udi Dekel, Ofer Guterman, Yohanan Tzoreff, Meir Kraus, Anat Kurz, Ofir Winter, Tammy Caner. 2025. "Escaping the Deadlock — An Alternative Strategy for Ending the War in the Gaza Strip." *INSS Insight*. <https://www.inss.org.il/publication/strategy-gaza/>.
- Mizrahi, Orna, and Moran Levanoni. 2025. "After the Israel–Iran War: Hezbollah's Decline and Israel's Opportunity." *The Institute for National Security Studies*. Preuzeto: 11.10.2025 <https://www.inss.org.il/publication/hezbollah-after-war/>.
- Mounier, Jean-Luc. 2024. " Hamas terrorist attacks on October 7: The deadliest day in Israel's history." *France24*. Preuzeto: 11.10.2025. <https://www.france24.com/en/middle-east/20241007-hamas-terrorist-attacks-7-october-deadliest-day-israel-history-anniversary>.
- Ortal, Ertal. 2025. "Operation Rising Lion: A Military Perspective." In: *The Israel–Iran War: Israel's New Strategic Opening*. eds. Shay Shabtai and Eitan Shamir 14–19. <https://besacenter.org/wp-content/uploads/2025/90902/index.html>.
- Panarin, Aleksandr. 2004. *Strategičeskaja nestabil'nost' v XXI veke*. Moskva: Эksmo, Algoritm.
- Rendulić, Zlatko. 1991. „Uloga raketa Scud u ratu u Zalivu." *Vojno delo* 43 (4/5): 371–382.
- Roll, Jonathan. 2025. "Where are China and Russia in the Israel-Iran conflict?" Preuzeto: 14.10. 2025. <https://theloop.ecpr.eu/where-are-china-and-russia-in-the-israel-iran-conflict/>.
- Talbot, Brent. 2023. "Israel's Begin Doctrine: Preventive Strike Tradition and Iran's Nuclear Pursuits." *Aether: A Journal of Strategic Airpower & Spacepower* 2 (4): 1–14.
- The Times of Israel*. 2024. "IDF: Some 1,600 strikes launched the past day against Hezbollah targets in Lebanon." Preuzeto: 14.10.2025. https://www.timesofisrael.com/liveblog_entry/idf-some-1600-strikes-launched-the-past-day-against-hezbollah-targets-in-lebanon/.
- Wylie, Joseph Caldwell. 1989. *Military Strategy: A General Theory of Power Control*. Annapolis: Naval Institute Press.

*Nebojša Vuković**

Institute for International Politics and Economy, Belgrade

TWELVE-DAY WAR FROM POINT OF VIEW OF STRATEGY

Resume

The short-lived war between Israel and Iran in June 2025 was the culmination of decades of conflict between two states in the Middle East region. This war is multiple inspirable for research from different sciences or disciplines (military strategy, geopolitics, geostrategy, polemology, study of international relations, etc.) and can be analysed and viewed from a variety of conceptual and methodological angles. A deeper (scientific) understanding of this war requires not only its description and listing of the relevant events in it, but also its interpretation and explanation on the basis of already established and verified scientific paradigms. In this work, the Israeli-Iranian war will be investigated with the help of a significant paradigm from a (military) strategy. It is about the concept of two types of strategy -- sequential and cumulative -- by US Admiral Joseph Wylie. The results that have come about are as follows -- the Israeli armed forces and the state of Israel itself have resorted to a sequential, and Iran and its armed forces to a cumulative strategy. Israel has gradually neutralized or degraded Iran's partners and allies in order to have a "free hand" for the ultimate operation – the attack on Iran. On the other hand, Iran resorted to missile attacks in response to Israeli aggression whose effects should have had a cumulative effect on Tel Aviv's position.

Keywords: twelve-day war, Israel, Iran, sequential strategy, cumulative strategy.

* Email address: nebojsa@diplomacy.bg.ac.rs, ORCID: 0000-0002-9692-9062.

** The article was created within the framework of the scientific research project "Serbia and Challenges in International Relations 2025", funded by the Ministry of Science, Technological Development and Innovation of the Republic of Serbia, and implemented by the Institute for International Politics and Economy during 2025.

*** Овај рад је примљен 24. октобра 2025. године, а прихваћен на састанку Редакције 19. новембра 2025. године.